

**UCHWAŁA NR LXIII/483/24
RADY POWIATU WE WŁOCŁAWKU**

z dnia 22 marca 2024 r.

zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Powiatowego programu działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie w powiecie włocławskim na lata 2021-2025.

Na podstawie art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U z 2024 r., poz. 107) oraz art. 6 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2021 r., poz. 1249 oraz z 2023 r. poz. 289, 535 i 1606) uchwała się, co następuje:

§ 1. W uchwale Nr XXXI/262/21 Rady Powiatu we Włocławku z dnia 29 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Powiatowego programu działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie w powiecie włocławskim na lata 2021-2025 wprowadza się następujące zmiany:

1) tytuł uchwały otrzymuje brzmienie: "w sprawie przyjęcia Powiatowego programu działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową w powiecie włocławskim na lata 2021-2025".

2) § 1 otrzymuje brzmienie:

"§ 1. Przyjmuje się Powiatowy program działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową w powiecie włocławskim na lata 2021-2025."

3) załącznik otrzymuje brzmienie określone w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu we Włocławku.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem 22 marca 2024 r.

Przewodniczący Rady

Zygmunt Stanisław Wierzowiecki

Powiatowy program działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową w powiecie włocławskim na lata 2021-2025.

**Rozdział 1
Wprowadzenie**

Dzieciństwo i rodzina odgrywają w życiu każdego człowieka ogromną rolę. Sposób wychowania, stosowane przez rodziców metody wychowawcze oraz zwyczaje, jakie panują w każdej rodzinie mają wpływ na to, jakim dorosłym stanie się dziecko w przyszłości. Do prawidłowego rozwoju każdego dziecka niezbędna jest atmosfera akceptacji i miłości oraz ochrona i opieka zapewniające dzieciom poczucie bezpieczeństwa. Negatywne zjawiska społeczne takie jak uzależnienia, ubóstwo, bezrobocie czy choroby cywilizacyjne utrudniają zapewnienie dzieciom właściwych i sprzyjających rozwojowi warunków. Narastające napięcie i frustracja rodziców przyczynia się do przyjmowania przez nich nieprawidłowych postaw i metod wychowawczych, często opartych na przemocy. W związku z tym istnieje potrzeba podejmowania działań profilaktycznych w zakresie wspierania rodziny w pełnieniu przez nią funkcji opiekuńczych oraz wychowawczych. Zgodnie z treścią art. 6 ust. 3 pkt. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r., poz. 1249, z późn. zm.) do zadań własnych powiatu należy w szczególności opracowywanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową.

Zapobieganie występowaniu oraz ograniczenie skali i skutków zjawiska przemocy wymaga systemowych i planowanych działań, a także współpracy wielu podmiotów zaangażowanych w pomoc rodzinie. Realizując wymogi ustawy, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Włocławku opracowało Powiatowy program działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie w powiecie włocławskim na lata 2021-2025. 21 czerwca 2023 roku weszły w życie przepisy, wprowadzone ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 535). Mając na uwadze powyższe koniecznym jest zaktualizowanie obowiązującego programu.

**Rozdział 2
Założenia teoretyczne**

Rodzina jest podstawowym środowiskiem wychowawczym dziecka, mającym fundamentalny wpływ na jego rozwój i funkcjonowanie. To w niej dziecko uczy się podstawowych umiejętności życiowych, kształtuje swoją osobowość, tożsamość, wzorce zachowań, nabiera przekonań o świecie, wartościach i zasadach nim rządzących. Postrzega się ją jako system charakteryzujący się specyficznymi relacjami, określoną dynamiką i granicami oraz określonym sposobem komunikacji, sprawowania kontroli i władzy, a także określonym układem pełnionych ról, sposobem osiągania różnych celów, zmagania się z trudnościami oraz radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Rodzina jest tym środowiskiem, w którym powstaje nowe życie. Rodzi się w nim i wzrasta istota ludzka podlegająca prawom biologicznym i społecznym, kształtowana przez oddziaływanie wychowawcze rodziców. Rodzina stanowi dla dziecka najlepsze naturalne środowisko, w którym otoczone indywidualną opieką ma możliwość zaspakajania swoich potrzeb, dzięki czemu może się prawidłowo rozwijać. W prawidłowo funkcjonującej rodzinie dziecko czuje się dobrze, bezpiecznie, jest pewne siebie, ufne wobec rodziców, a także otwarte i ufne wobec innych ludzi, zachowuje się przy tym swobodnie i jest aktywne i wytrwałe w działaniu. Atmosfera, w jakiej toczy się wychowanie oraz ogół środków wychowawczych, a także sposób odnoszenia się do dziecka składają się na określony styl wychowania. Najczęściej wyróżniane style wychowania to:

- 1) styl demokratyczny, którego główną zasadą jest wzajemne poszanowanie praw wszystkich członków rodziny,
- 2) styl autokratyczny, który ma charakter konserwatywny i jest oparty na autorytecie przemocy,

3) styl liberalny, w którym rodzice pozwalają dziecku na nadmierną swobodę.

Ze stylami wychowania łączą się postawy rodzicielskie, które coraz częściej sprowadza się do sześciu wymiarów: akceptacja, odrzucenie, autonomia, nadmierne ochranianie, nadmierne wymagania, niekonsekwencja. Dobry rodzic jest opiekuńczy, troskliwy, wrażliwy na potrzeby i możliwości dziecka, wspiera jego rozwój, jest konsekwentny, wyznacza dziecku granice, nie stosuje wzmocnień negatywnych. Nieprawidłowa postawa rodzicielska oraz styl wychowania może rodzić w dziecku agresję lub wywoływać bezradność, uległość i powierzchowne traktowanie norm i wartości. Rodzina, która nie potrafi sprostać obowiązkowi wobec dzieci oraz nie pozwala na zaspokojenie potrzeb, niezbędnych do prawidłowego rozwoju określana jest mianem rodziny dysfunkcyjnej. Najczęściej prawidłowemu funkcjonowaniu rodziny zagrażają takie zjawiska patologiczne jak:

- 1) alkoholizm, inne uzależnienie lub choroba psychiczna w rodzinie,
- 2) przemoc fizyczna lub/i psychiczna, maltretowanie i wykorzystywanie seksualne,
- 3) psychiczne opuszczenie dzieci (nieobecność emocjonalna rodzica), chłód emocjonalny,
- 4) czynne odrzucanie i dewaluowanie dziecka,
- 5) nadużycia emocjonalne, czyli używanie dziecka przez dorosłego do zaspokajania swoich potrzeb emocjonalnych (np. czynienie z niego powiernika spraw dorosłych, tworzenie koalicji z dzieckiem przeciw drugiemu rodzicowi),
- 6) stawianie nieadekwatnych do rozwoju i możliwości dziecka wymagań infantylizowanie dziecka lub żądanie spełniania nadmiernych, perfekcjonistycznych oczekiwań,
- 7) przerost sztywnych wymagań,
- 8) nadopiekuńczość i nadmierna kontrola.

Każde z wyżej wymienionych zjawisk negatywnie wpływa na funkcjonowanie dziecka, największe problemy stwarza alkoholizm i narkomania rodzica, przemoc we wzajemnych relacjach, wykorzystywanie oraz zaniedbywanie. Przemoc domowa to działanie lub zaniechanie, dokonywane w ramach rodziny przez jednego z jej członków przeciwko pozostałym, z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi siły lub władzy, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a w szczególności w życie lub zdrowie (fizyczne bądź psychiczne), powodujące u nich szkody lub cierpienie. Przemoc objawia się najczęściej w czterech wymiarach:

- 1) przemoc fizyczna,
- 2) przemoc psychiczna,
- 3) nadużycie seksualne,
- 4) zaniedbywanie.

Dzieci wychowujące się w rodzinach gdzie występuje przemoc, narażone są na dwa rodzaje niszczących doświadczeń. Pierwsze dotyczy dzieci, które są bezpośrednimi ofiarami przemocy, drugie zaś dzieci, które są świadkami przemocy. Na podwójne niebezpieczeństwo narażone są dzieci, które same doświadczają przemocy i są jej świadkami. Żyjąc w ciągłym lęku i poczuciu zagrożenia, dziecko doznaje szeregu urazów, z których najbardziej destrukcyjne to: obawa o życie i zdrowie swoje i rodziny, poczucie winy i odpowiedzialności za przemoc, bezradność, ambiwalencja uczuć w stosunku do rodziców, brak zaufania do dorosłych, urazy fizyczne. Doświadczanie przemocy może prowadzić także do kłopotów w szkole, zamiany ról, kiedy to dziecko zmuszone jest do pełnienia roli osoby dorosłej, opóźnień w rozwoju, zaburzeń mowy, dolegliwości związanych ze stresem. Długotrwałe następstwo doświadczanej przemocy owocuje utratą poczucia bezpieczeństwa, które jest niezbędne do prawidłowego rozwoju dziecka, a później osoby dorosłej. Jest ono bazą dla formowania się poczucia własnej wartości oraz umiejętności nawiązywania i utrzymywania prawidłowych relacji z innymi ludźmi.

Rozdział 3

Profilaktyka jako nieodłączny element systemu przeciwdziałania przemocy domowej

Istotnym elementem każdego lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej jest profilaktyka. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej nakłada na powiat obowiązek opracowania i realizacji

programów służących działaniom profilaktycznym mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci zagrożonych przemocą domową. W założeniu priorytetowym celem programu jest wdrożenie specyficznych działań na płaszczyźnie profilaktycznej, które będą prowadzić do zwiększenia zakresu wiedzy mieszkańców powiatu, na temat zjawiska przemocy oraz sposobów skutecznej walki z nim. W sposób szczególny oddziaływania w ramach programu skierowane są do dzieci, młodzieży oraz ich rodziców. Konieczne zatem okazuje się podjęcie współpracy z przedstawicielami instytucji, realizujących oddziaływania w zakresie edukacji oraz opieki nad dziećmi i młodzieżą. Współcześnie profilaktyka rozumiana jest jako ogół działań, prowadzących do zmniejszenia prawdopodobieństwa wystąpienia niepożądanych zachowań. W kontekście opracowanego programu zakres tychże zachowań obejmuje stosowanie przemocy w środowisku rodzinnym. Jak wynika z najnowszych badań, najskuteczniejszą formą wdrożenia skutecznych działań, o charakterze profilaktycznym jest ich realizacja z uwzględnieniem zasady interdyscyplinarności/współpracy.

Rozdział 4 **Założenia programu**

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Włocławku odpowiada między innymi za koordynację i efektywne działania wszelkich instytucji zajmujących się wsparciem rodziny oraz działających na rzecz pomocy ofiarom przemocy domowej. Powiatowy Program Profilaktyczny zakłada tworzenie kompleksowego systemu wsparcia dla dzieci, rodzin, a przede wszystkim ofiar przemocy domowej. Głównym celem programu jest zmniejszenie skali przemocy domowej w powiecie włocławskim poprzez podejmowanie działań profilaktycznych w rodzinach z tzw. grupy ryzyka. Istotnym jest podejmowanie kompleksowych działań mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy osobom doznającym przemocy, jak również promowanie i wdrażanie prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową. W celu osiągnięcia zamierzonych celów szczegółowych konieczna będzie współpraca różnych instytucji, placówek i organizacji pozarządowych, które swoimi działaniami wspierają osoby i rodziny doświadczające przemocy domowej. Zakładając, że realizacja niniejszego programu będzie stanowiła wspólny strategiczny plan działań wobec problemu przemocy domowej i będzie przebiegać wielopoziomowo we wszystkich instytucjach i organizacjach zobligowanych, oczekuje się, iż przyczyni się on do usprawnienia systemu przeciwdziałania przemocy, ograniczenia zjawiska przemocy i towarzyszących mu innych zjawisk patologicznych oraz poprawy kondycji rodzin. Program ma charakter otwarty i będzie aktualizowany w miarę pojawiających się potrzeb. W lokalnym systemie działań w obszarze rozwiązywania problemów społecznych rodziny należy brać pod uwagę inne podmioty i instytucje. Tak rozumiany program stanowi pełne i kompleksowe ujęcie systemu wsparcia i pomocy dla rodzin, a zwłaszcza osób doznających przemocy domowej.

2. Program skierowany jest do:

- 1) rodzin dotkniętych przemocą: osób doznających przemocy domowej, osób stających przemoc,
- 2) rodzin niewydolnych wychowawczo, niezaradnych życiowo,
- 3) rodzin zastępczych i rodziców biologicznych dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej,
- 4) dzieci i młodzieży,
- 5) przedstawicieli władz lokalnych, instytucji i służb pracujących na rzecz dzieci i rodzin,
- 6) społeczności lokalnej.

3. Cel programu:

Głównym celem programu jest zmniejszenie skali przemocy domowej w powiecie włocławskim poprzez podejmowanie działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową.

4. Cele szczegółowe:

- 1) prowadzenie działań o charakterze profilaktyczno-wychowawczo-edukacyjnym skierowanych do rodzin i społeczności lokalnej,
- 2) zapewnienie specjalistycznej pomocy dzieciom w rodzinach zagrożonych przemocą domową,

- 3) wspomaganie rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi w prawidłowym pełnieniu ról społecznych,
- 4) upowszechnianie informacji o instytucjach pomocowych.

5. Zadania:

1.	Cel szczegółowy: prowadzenie działań o charakterze profilaktyczno-wychowawczo-edukacyjnym skierowanych do rodzin i społeczności lokalnej		
	1. Promowanie i wdrażanie prawidłowych metod wychowawczych poprzez organizowanie specjalistycznego poradnictwa oraz wsparcia dla rodzin. 2. Prowadzenie indywidualnych lub grupowych konsultacji, spotkań/warsztatów dla rodziców mających na celu poszerzenie wiedzy z zakresu właściwych metod wychowawczych oraz postaw rodzicielskich. 3. Wspieranie inicjatyw służących budowaniu prawidłowych postaw rodzicielskich.	PCPR, OPS, Policja, szkoły, placówki opiekuńczo-wychowawcze, poradnie pedagogiczno-psychologiczne, organizacje pozarządowe	2021-2025
2.	Cel szczegółowy: zapewnienie specjalistycznej pomocy dzieciom w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie		
	1. Udzielanie specjalistycznej pomocy i wsparcia dzieciom zagrożonym przemocą. 2. Kierowanie do specjalistów.	PCPR, OPS, Policja, szkoły, placówki opiekuńczo-wychowawcze, poradnie pedagogiczno-psychologiczne, organizacje pozarządowe	2021-2025
3.	Cel szczegółowy: wspomaganie rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi w prawidłowym pełnieniu ról społecznych		
	1. Monitorowanie środowisk zagrożonych przemocą domową. 2. Skoordynowana i kompleksowa pomoc i współpraca ze strony wszystkich instytucji i organizacji działających na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie. 3. Współpraca koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej z rodzinami zastępczymi w zakresie kształtowania prawidłowych wzorców i postaw rodzicielskich. 4. Pomoc rodzinom w odzyskiwaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania poprzez poradnictwo (pedagogiczne, psychologiczne, prawne, terapię rodzinną itp.), warsztaty, pracę socjlaną.	PCPR, OPS, Policja, szkoły, placówki opiekuńczo-wychowawcze, poradnie pedagogiczno-psychologiczne, organizacje pozarządowe	2021-2025
4.	Cel szczegółowy: upowszechnianie informacji o instytucjach pomocowych		
	1. Opracowanie i rozpropagowanie materiałów (ulotek, broszur, plakatów) wśród społeczności lokalnych (zarówno na terenie gmin powiatu, jak i w siedzibie PCPR). 2. Zamieszczanie artykułów tematycznych w mediach społecznościowych/na stronach jednostek.	PCPR, OPS	2021-2025

6. Zakładane rezultaty:

- 1) zmniejszenie skali przemocy domowej;
- 2) poprawa wydolności wychowawczej rodzin dotkniętych oraz zagrożonych przemocą,
- 3) podniesienie poziomu wiedzy rodziców na temat prawidłowych metod wychowawczych,

- 4) wzmocnienie rodziny w wypełnianiu swoich zadań,
- 5) udzielenie specjalistycznej pomocy dzieciom i młodzieży zagrożonej przemocą,
- 6) wzrost świadomości społecznej w zakresie możliwości uzyskania wsparcia i pomocy ze strony instytucji na terenie powiatu.

7. Źródła finansowania: Środki finansowe na działania określone w Powiatowym programie działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową w powiecie włocławskim na lata 2021-2025, pozyskiwane będą z poniższych źródeł:

- 1) budżetu Powiatu Włocławskiego,
- 2) budżetu Państwa,
- 3) innych źródeł zewnętrznych.

8. Realizatorzy: Koordynatorem Powiatowego programu działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową w powiecie włocławskim na lata 2021-2025 jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie we Włocławku, które współpracować będzie z lokalnymi samorządami, instytucjami, organizacjami pozarządowymi innymi podmiotami, które zajmują się sprawami rodziny.

9. Monitoring i ewaluacja: Informację z realizacji niniejszego programu Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie składać będzie corocznie Radzie Powiatu we Włocławku wraz ze sprawozdaniem z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie.

10. Podstawa prawna: Powiatowy program działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą domową w powiecie włocławskim na lata 2021-2025 oparty jest przede wszystkim na założeniach:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.,
- 2) Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 (Uchwała Nr 5 Rady Ministrów z dnia 09 listopada 2023 r.),
- 3) ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021r., poz. 1249, z późn. zm.),
- 4) ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r., poz. 1526, z późn. zm.),
- 5) ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2023 r. poz. 1426, z późn. zm.),
- 6) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r., poz. 901, z późn. zm.),
- 7) ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2023 r., poz. 2809, z późn. zm.),
- 8) ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r., poz. 17, z późn. zm.),
- 9) rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową (Dz. U. z 2023 r., poz. 1162),
- 10) rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy (Dz. U. z 2023 r., poz. 1166),
- 11) rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecka w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony (Dz. U. z 2023 r., poz. 1807).

Uzasadnienie

Rada Powiatu we Włocławku uchwałą Nr XXXI/262/21 z dnia 29 lipca 2021 r. przyjęła Powiatowy program działań profilaktycznych mających na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie w powiecie włocławskim na lata 2021-2025.

W dniu 21 czerwca 2023 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 marca 2023r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 535) wprowadzająca wiele znaczących zmian, m.in. nazwę przemoc w rodzinie zastąpiono nazwą przemoc domowa oraz rozszerzono definicję przemocy, dodając przemoc ekonomiczną i cyberprzemoc.

W związku z powyższym, istnieje konieczność dostosowania istniejącego programu do aktualnego stanu prawnego.